

2. fejezet: A teremtés. (G.H. Pember: A Föld legkorábbi korszakai)

A teremtéssel kapcsolatos népszerű elgondolás a Káoszról szóló pogány tanításból ered.

Vizsgálódásunk legelején rögtön szembetaláljuk magunkat a világ teremtésének egyik mélyen gyökerező, széles körben elterjedt, ám téves nézetével, mely hosszú múltra tekint vissza, és amennyire meg lehet állapítani, eredetileg az Isteni kijelentés és a pogány eredetmítoszok valamiféle keveredéséből származik.

Az ókori költő, Hésziodosz beszél arról, hogy az első létező dolog a Káosz volt, mely először még „a teremtett anyag tátongó ürességét” jelentette. A szó azonban hamar elveszítette pontos jelentését, és csak arra a durva és formátlan őstömegre használták, amelyből szerintük az ég és a föld keletkezett. Ovidius így írja le: „egyarcú volt az egész nagy természet: chaos, így hívták: csak nyers kusza halmaz¹” „Római naptár” c. művében pedig a következőket mondhatja Janusszal (akit Káossal azonosít): „A régiek Chaosnak neveztek, mert ily ősidőktől létező vagyok én. Nézzétek, milyen régi korból idézem föl, mi történt! Ez a levegőég, mit most betölt a fény és a többi három elem, a tűz, víz s a föld, nem volt más, mint kusza anyaghalom. De e formátlan tömeget különválasztotta részeinek disszonanciája, és szétoszlott, és új állapotokat öltött, a láng fölfelé szállt; egy közelebbi hely – azaz a földhöz közelebbi – a levegőt fogadta be; a föld és tenger pedig leülepedett alulra. Akkor én, ki nem voltam más, mint kusza halmaz és formátlan tömeg, egy istenhez méltó alakot öltöttem.”²

A görög és a római eredetmítoszok szerint a világegyetem tehát a Káoszból állt elő. Uranosznak, az Égnek kellett volna az első főistennek lennie, de hatalmát megdöntötte fia, Kronosz (római nevén Saturnus), aki később fia, Zeusz (Jupiter) kezétől szenvedett hasonló sorsot. Káosz volt az első létező, és utána jöttek létre sorban a különböző istenek.

Ez a tanítás annyira régi és olyan széleskörűen elterjedt volt Urunk idejében, hogy az igazi és a hamis hívők gondolkodását is egyaránt befolyásolta. Az utóbbiak közé tartozó, jelentősebb gnosztikus csoportok azt vallották, hogy az anyag örökkévaló és mindenestől rossz, de a pogányoktól eltérően ők azt tanították, hogy a Legfelsőbb Lény is az örökkévalóságtól fogva létezik. A hithű keresztények megmenekültek a nagyobb tévelygéstől; mindazonáltal világosan látszik, hogy a népszerű hiedelem őket is befolyásolta abban, ahogyan a Teremtés első fejezetét értelmezték. Az első vers szerintük ugyanis az anyag formátlan masszájának megteremtését írja le, amelyből Isten az eget és a földet a hat nap alatt kiformálta, a második mondat pedig értelmezésük szerint ennek a kezdeti anyaghalmaznak a leírása, mielőtt még Isten hozzáfogott volna megformálni. Ez a vélekedésük pedig egészen napjainkig elhatott.

A Szentírás azonban, amint azt hamarosan látni fogjuk, nem igazolja ezt a magyarázatot, és a következményekben láthatjuk is a kígyó ravaszságát megnyilvánulni. Hiszen mekkora vitákat gerjesztett ez a téma a gyülekezet és a világ között! Milyen kézenfekvő muníciót jelentenek a benne rejlő geológiai nehézségek az Ige ellenségeinek! Milyen zavartan nézünk a fájdalommal és a halál árnyékával sötétségbe borított föld hallatán, korszakokkal Ádám bűne előtt! Milyen sok fiatal elme ment félre amiatt, hogy lehetetlennek bizonyult megvédeni, amiről azt tanították nekik, hogy azok a Biblia állításai! És végül, a sok vitatkozással milyen sok drága időt vesztegettek el Isten szolgálói, akik különben sokkal hasznosabb dolgokkal is foglalkozhattak volna!

1 Ovidius: Átváltozások 1/6.7. - Devecseri Gábor fordítása

2 Ovidius: Római naptár 1/103-112. sor

Mózes feljegyzéseinek vizsgálata. Kezdetben.

Forduljunk most tehát Mózes feljegyzéséhez, és próbáljuk meg kideríteni annak egyszerű és nyilvánvaló jelentését! „Kezdetben – olvassuk – teremtette Isten az eget és a földet” (1Móz 1,1). A kezdet természetesen annak a dolognak az első létezésére utal, mellyel a történet foglalkozik: az égnek és a földnek a kezdetével³. Ez azonnal pontot is tesz minden, az anyag örökkévalóságáról szóló elképzelés végére: hiszen Isten a látható dolgokat megelőzően létezett, és az Ő legfőbb akarata hívta őket létre. Továbbá, ez a rövid kis mondat halálos csapást mér az Istent és a természetet egymással azonosító panteista elképzelésekre is. A természet ugyanis nem más, mint Isten sok-sok alkotásának egyike, kezének egyik munkája: éveit megszámlálhatjuk, születésének napja ismert; Ő azonban mindörökké fogva, mindörökké Isten.

*Az Ige szerint Isten kezdetben a földet és az eget **megteremtette**, míg a hat nap alatt csak **megalkotta**. A bárá, ászáh és jácar héber szavak jelentése.*

A kezdetről szóló ihletett leírás nem azt mondja, hogy Isten az eget és a földet megformálta, megalkotta, tehát, hogy valamilyen meglévő anyagból készítette volna, hanem azt mondja, hogy Isten megteremtette őket. Mert bármi is volt a *bárá* szó eredeti jelentése, bizonyosnak látszik, hogy ebben és más hasonló szakaszokban a meglévő alapanyag nélküli létre hívás leírására használja az Ige. A héber írók ilyen értelemben használják, és Nachman rabbi⁴ határozottan állítja, hogy nem létezik másik szó, mely a semmiből való teremtést ki tudná fejezni. Nyilván könnyen megérthetjük, hogy egy nyelvnek nem biztos, hogy van szava erre a jelentéstartalomra, hiszen a kijelentés segítségével nélkül aligha képes az ember egy ilyen fogalmat, mint a semmiből teremtés megragadni. Napjaink oly népszerű fejlődési elméletei, melyek szinte kivétel nélkül kart karba öltve járnak kisebb vagy nagyobb mértékű szkeptícizmussal, jól jelzik az emberi gondolkodás természetes irányát ebben a dologban. Lucretius, a filozófus költő maga is így vélekedett, amikor kijelentette, hogy a természet legelső törvénye az, hogy „Nem születik soha semmi a semmiből istenszóra”⁵

Így könnyen megérthetjük, hogy a Szent Szellem által választott szó a teremtés kifejezésére jelenthette korábban az anyagból való megformálást is. Az Ige azonban minden esetben nagyon is meghatározott módon használja, itt is, és más hasonló igeszakaszokban is. Mert megtudjuk, hogy kezdetben Isten megteremtette az eget és a földet; de sehol nem olvasunk olyat, hogy ezt a hat nap során tette volna meg. Annak a hat napnak a munkája, ahogyan azt máris látni fogjuk, meglehetősen különbözik az eredeti teremtéstől: ez a helyreállítás ideje volt, és az „*ászáh*” szó rendszerint ezekkel kapcsolatban fordul elő. Az *ászáh* jelentése: alkot, megmunkál, meglévő anyagból készít; például hajót épít, házat emel, ebédet csinál.

A hat nap történetében azonban van két olyan eset, ahol az Ige teremtést ír. Az első: Isten megteremtette a vízi állatokat és a különféle fajta madarakat. Ezek ugyanis nem pusztán a testi formájukból állnak, hanem élet van bennük, melyet nem lehetett máshogyan nekik adni, mint közvetlenül teremtés által (1Móz 1,21). A szavak kicserélése ezen a helyen tehát nagyon is észszerű. Éppen emiatt írja ugyanígy az emberre, hogy Isten megteremtette; a második fejezetben mégis határozottan azt írja, hogy a testét a föld porából formálta (1Móz 1,27; 2,7). Az ember valója ugyanis a lélek és a szellem – a testet, mely természettől fogva hétévente kicserélődik, és végül elporlad a sírban, pusztán külső borításnak tekinti, mely lehetővé teszi számára, hogy jelenlegi

3 Ezért a kifejezésnek ebben az esetben van egy nagyon eltérő értelme, mint amit a János evangéliuma 1. versében lévő szó hordoz. Itt az idő kezdetére használja; ott pedig az örökkévalóság megszámlálhatatlan korszakaira, mielőtt idő lett volna. A János ev. 3. verse, a „minden általa lett” visz el bennünket az 1Mózes 1 időszakához.

4 Breslovi Nachman rabbi (1772-1810), lengyel származású, haszid tanító (*a ford.*)

5 Lucretius: A természetről, I. könyv, 144. v., Meller Péter fordítása

környezetével kölcsönhatásba lépjen, és melynek alkotórészei a lényegét pontosan tükröző módon abból a földből származnak, amellyel fizikai kapcsolatban kell élnie.

Az ember eredetének részletes leírásakor pedig egy harmadik szót használ az Ige az ember testének megformálására. Ez a szó a *jácar*, ami azt jelenti: formál, alakít – ahogyan a fazekas formálja az agyagot (1Móz 2,7).

Ézsaiás könyvében az egyik szakasz jól illusztrálja mindhárom szó jelentését és egymáshoz való viszonyát: „Mindenkít, akit csak nevemről neveznek, akit dicsőségemre teremtettem, akit alkottam és készítettem!” (Ézs 43,7). Erről a versről Kimhi rabbi⁶ megjegyzi: „*Teremtetem*, azaz a semmiből állítottam elő; *alkottam*, azaz egy meghatározott alakra formáltam; *készítettem*, azaz elvégeztem a vele kapcsolatos utolsó simításokat.”

Isten teremtő hatalmának halvány visszatükröződése valamennyire tetten érhető az emberben.

Isten a kezdetben tehát teljesen megteremtette az eget és a földet, azaz nem csak azt az anyagot, melyből később ezeket kiformálta volna. Hogy ezt a csodálatos munkát hogyan végezte el, nem derül ki számunkra, de lehetséges, hogy Isten teremtő hatalmának nagyon halvány párhuzama megtalálható a saját képére teremtett alkotásaiban; de ez olyan párhuzam, mely nagyon jól illusztrálja azt is, mekkora távolság van a teremtmény és a Teremtő között. Tudjuk, hogy a képzelet erejével nem csak olyan jeleneteket tudunk a szemünk elé idézni, melyek valamikor megtörténtek velünk, vagy nem csak olyan helyeket, ahova örömet újra ellátogatnánk a valóságban is, esetleg eltávozott szereteteink képét, hanem kedvünk szerint képesek vagyunk jövőbeli eseményeket is elképzelni. Az ilyen ábrándkép azonban gyakorta homályos, hamar elröppen, és sajnos nem ritkán szentségtelen. Némiképp lehet, hogy ahogyan mi létrehozuk ezeket az elmosódott és gyorsan elhalványuló képeket, Isten gondolatai, melyek az Ő szentségének és szeretetének mélységeiből származnak, azonnal alakot öltenek, és nem megfoghatatlan és szertefoszló álom, hanem gyönyörű szép valóság lesz belőlük, mely, hacsak Isten nem dönt úgy, hogy megváltoztatja vagy véget vet neki, örökké valóságosan létezni fog. Talán így lehetséges, hogy a világegyetemet alkotó csillagok és bolygók megszámlálhatatlan seregének nagy része, de akár az egésze egyszerre jöhetett létre az Ő akaratára, és világították be egy pillanat alatt az űr sötétjét sok színben pompázó ragyogásukkal.

A teremtés első verse nem a későbbi történések előzetes összefoglalása, hanem az események közül az első.

A Teremtés első versében említett ég a csillagos eget jelenti, nem a földünket közvetlenül körülvevő égboltot⁷, és mivel ennek történetét nem bontja ki tovább, amennyire tudjuk, lehetséges, hogy teremtésük idejétől mostanáig a csillagok folyamatos, de lassú változásban vannak. Nem úgy, mint a föld, ahogyan az a következő versből kiderül: „És a föld pusztaság és kietlen volt és sötétség volt a mélység színe fölött” (1Móz 1,2, IMIT ford.⁸)

A héber nyelvhasználatban az „és” – a legtöbb nyelvhez hasonlóan – azt bizonyítja, hogy az első vers nem az összefoglalása annak, ami utána következik, hanem a feljegyzés első eseményének a leírása. Ha ugyanis pusztán összefoglalás lenne, akkor a második vers lenne a történet voltaképpeni kezdete, és bizonyosan nem egy kötőszóval kezdődne. Jó példa lehet erre az 1Mózes 5, melynek

6 David Kimhi rabbi (1160-1235) Provence-i bibliamagyarázó, héber nyelvész és filozófus (*a ford.*)

7 Lásd a 4. naphoz fűzött megjegyzéseket a 4. fejezetben és az 1Móz 2,4 magyarázatát ugyanott.

8 IMIT: Izraelita Magyar Irodalmi Társulat (*a ford.*)

kezdetre – „Ez Ádám nemzetségeinek könyve” – a fejezet összefoglalása, és következésképpen a következő mondat kötőszó nélkül folytatódik.

Ezért tehát az 1Mózes 1,2-ben nem a megelőző mondatban tett általános kijelentés első részletének kifejtését találjuk, hanem egy attól teljesen független és utána következő esemény leírását, mely nem érintette a csillagászati értelemben vett eget, hanem csak a földet és annak közvetlen környezetét. Hogy mi volt ez az esemény, azt pedig most kell megkísérelnünk kideríteni.

Azok a szavak, hogy „és a föld kietlen és pusztá volt”, helyesen értelmezve egy olyan katasztrófát írnak le, mely valamikor a föld teremtése után következett be.

Az angol bibliafordítások szerint „a föld formátlan és üres volt”. Ez azonban nem a héber mondat jelentését adja vissza, hanem ragyogó példája a Káosz-legenda hatásának. Fürst⁹ szerint az angolban „formátlan”-nak [és a magyarban „kietlen”-nek] fordított főnév (*tóhú*) helyes jelentése: „rom” vagy „pusztulás”. A második szó (*bóhú*) „üresség”-et jelent, valamit, ami üres, tehát ebben az esetben elfogadható a fordítás. Ez a két szó csak két másik igeszakaszban található meg egymás mellett, és mindkettőben egyértelműen olyan pusztulást fejez ki, melyet Isten haragjának kitöltése okozott.

Ézsaiás egyik próféciájában, miután félelmetes leírást adott Edom bukásáról Isten bosszúállásának napján, a következő kifejezést találjuk: „kifeszíti rá a pusztaság zsinórját és az üresség súlyköveit” (Ézs 34,11, IMIT). A „pusztaság” és az „üresség” a héberben ugyanaz a két szó: *tóhú* és *bóhú*, mint amit kietlennek és pusztának, vagy formátlanoknak és üresnek fordítottak az 1Móz 1,1-ben. A mondat pedig azt jelenti, hogy ahogyan az építész gondosan kifeszíti a mérőzsinórt és leereszti a mérőónt azért, hogy tökéletes épületet húzhasson fel, úgy fog az Úr is tökéletes pusztítást véghez vinni.

Ezen a helyen tehát nem lehetséges ezeket a szavakat máshogyan érteni; a második szakasz pedig még nagyobb meggyőző erővel bír. Júda és Jeruzsálem pusztulását Jeremiás az Ádám előtti pusztuláshoz hasonlítja, és így kiált: „Látom a földet, íme, **kietlen és pusztá**, és az eget, de nincs világossága! Látom a hegyeket, íme, megrendültek, és a halmok mind inognak! Látom, íme, egy ember sincs, és az égi madarak is mind elmenekültek. Látom, íme, a bőven termő föld **pusztává lett**, és minden városa összeomlott az ÚR előtt, haragjának tüze előtt! Bizony, azt mondja az ÚR: Pusztasággá lesz az egész ország, de még nem vetek véget neki.” (Jer 4,23-27, Károli rev. 2011).

Látjuk tehát, hogy a *tóhú* „pusztulás”-t jelent, vagy valamit, ami el lett pusztítva; a *bóhú* pedig „üresség”-et, vagy valamit, ami üres – valószínűleg ez arra utal, hogy teljesen hiányzik belőle az élet („látom, és íme egy ember sincs”). A 26. versben pedig láthatjuk, hogy a „volt” igét „lett”-nek is lehet fordítani, olyan értelemben, hogy „valamivé vált”: „a bőven termő föld pusztává lett”. Egy másik példát erre Lót feleségének történeténél láthatunk, akiről megtudjuk, hogy „sóoszloppá lett” (1Móz 19,26). Ez a jelentés a szövegkörnyezetünk szempontjából a lehető legjobb; ezért nyugodtan alkalmazhatjuk: „És a föld pusztá és üres lett, és sötétség volt a mélység színe fölött.”

Ha azonban szükséges bármilyen további bizonyíték arra, hogy ez a vers nem egy kaotikus anyagtömeget ír le, melyet Isten először megteremtett, majd utána alakra formált, az Ézsaiás 45. fejezetében közvetlen és határozott kijelentést találunk ezzel kapcsolatban: „Ő az Isten, a föld alkotója (*jácar*) és készítője (*ászáh*), ő szilárdította meg, nem pusztaságnak (*tóhú*) teremtette (*bará*)” (Ézs 45,18). Ez a szó tehát, a *tóhú*, bármilyen jelentést tulajdonítsanak is neki, nem írhatja le a föld legkorábbi állapotát. A bibliafordítók [pl. Károli is] azonban elfedték ennek tényét azzal,

9 Julius Fürst (1805-1873) lengyel származású hebraista (héber nyelvtudós), történész, bibliatudós (*a ford.*)

hogy a *tóhút* itt így fordították: „nem *hiába*”; aligha hasonlították össze azokat a szakaszokat, melyekben ez előfordul, különben bizonyosan belátták volna, hogy ahol Ézsaiás egyértelműen a teremtésre utal, ott ugyanazzal a szóval is fordítsák, mint Mózes első könyvében.

Ezért tehát elegendő hely van a Teremtés 1. és 2. verse között mindazokra a geológiai korokra, melyekre mindazonáltal a Szentírás nem tesz utalást. A kihagyás oka.

Világos tehát mindezek után, hogy a Teremtés könyvének 2. verse a földet elpusztult romként írja le; de nincs semmilyen utalás arra, hogy mennyi idő telt el a teremtés és az elpusztult állapot között. Korszak követhetett korszakot egymás után, és valószínűleg ezalatt az idő alatt alakultak ki fokozatosan a földkéreg rétegei. Ennélfogva látjuk, hogy a Bibliát érő geológiai támadások célt tévesztenek, s csak a levegőt öklözik. Hiszen bármennyi idő eltelhetett a Biblia első és második verse között; s mivel nincs ihletett feljegyzésünk a földtani alakzatokkal kapcsolatban, szabadságunk van hinni, hogy pont abban a sorrendben alakultak ki, ahogyan találjuk őket. Az egész folyamat az Ádám előtti időkben ment végbe, talán egy más faj tagjaival összefüggésben – következésképpen nem érint minket jelenleg.

Fontos megfigyelnünk azt is, hogy Isten az ember bűnesete óta soha nem jelentett ki valamit csak azért, hogy az ember tudásszomját kielégítse; hanem csak olyan dolgokat közölt, melyek számunkra elégséges módon megmutatják az Ő örökkévaló hatalmát és Istenségét; a saját elbukott állapotunkat és a felfoghatatlan szeretet orvosságát; a bűnből való gyors megszabadítás ígérését, az Ő tetszésére való teljes helyreállítást; és a tökéletes engedelmisségben és tökéletes örömben töltött vég nélküli életet.

Jelenlegi állapotunkban veszélyes az ismeret birtokában lenni.

A tudás az életünkben veszélyes ajándék, mert a feladatunk itt az, hogy megtanuljunk teljes mértékben Istentől függeni, valamint tökéletesen alávetni magunkat az Ő akaratának. Az Ő velünk való mostani bánásmódja azt a célt szolgálja, hogy eltérítsen bennünket a magunk dolgaitól, és eltakarja a büszkeséget előlünk (Jób 33,17). Az ismeret azonban, hacsak nem árad ránk mellé hatalmas kegyelem, túlságosan is fellelkesít. A megszerezhető tudás csábítása töltötte meg ósanyánk szívét szentségtelen vágyakozással, s emiatt hitt a Kísértőnek, mikor az az Istenhez való hasonlóságot ígérte neki. Óva kell intsen bennünket ezen kívül az is, hogy a bűneset után a művészetek és a tudományok első úttörői nem a hívó Séth, hanem a hitetlen és embergyilkos Káin leszármazottjai voltak.

Így napjaink vezető tudósai is élen járnak a hitetlenségben; megvetik Istent és az imádságot. Hacsak nem különleges kegyelem által, de az ember képtelennek tűnik a hatalom legkisebb súlyát is a vállán hordozni anélkül, hogy el ne veszítené az egyensúlyt.

Ezért áll a Szentírás pontosan úgy ehhez a kérdéshez, ahogyan arra számítanánk: Mint a fenti versekben is láthattuk, teljes mértékben elkerüli az ember tudományával való érintkezést. Isten nem tiltja meg nekünk, hogy amilyen mélyen csak tudunk, leássunk világegyetemei törvényeinek titkaiba; de elutasítja, hogy kutatásainkat kijelentés által segítse vagy felgyorsítsa. Jelenleg ugyanis inkább azt szeretné, ha a saját és embertársaink erkölcsi megújulását tartanánk szem előtt; de már csak egy kicsi, és szélesre fogja tárni hatalmas bölcsességének kapuját azok előtt, akik szeretik Őt és bíznak Benne; és lelküket az Ő teremtő hatalmának titkaival gyönyörködtetik.